

⁶² Kaindl R. F. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeit bis zur Gegenwart. – S. 141.

⁶³ Ball-Ordnung, welche auf allerhöchsten Befehl durch die kais. königl. Landesregierung zu Jedermanns Wissenschaft und Beobachtung bekannt gemacht wird. Linz. 1790. – S. 2.

⁶⁴ Lieder und Tänze um 1800: aus der Sonnleithner-Sammlung der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien. 12, Volksmusik in Salzburg. – Wien, 2000. – S. 93.

⁶⁵ Kaindl R. F. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeit bis zur Gegenwart. – S. 141.

⁶⁶ Ball-Ordnung, welche auf allerhöchsten Befehl durch die kais. Königl. Landesregierung zu Jedermanns Wissenschaft und Beobachtung bekannt gemacht wird. – S. 3.

⁶⁷ Lieder und Tänze um 1800: aus der Sonnleithner-Sammlung der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien. 12, Volksmusik in Salzburg. – S. 93.

⁶⁸ Там само. – S. 94.

⁶⁹ Kaindl R. F. = Кайндль Р. Ф. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeit bis zur Gegenwart = Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення. – С. 201.

⁷⁰ Kaindl R. F. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeit bis zur Gegenwart. – S. 141.

⁷¹ Kaindl R. F. = Кайндль Р. Ф. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeit bis zur Gegenwart = Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення. – С. 199; Державний архів Чернівецької області. – Ф.1. Крайове управління. – Оп.2. – Спр. 16. – Арк. 7.

⁷² Державний архів Чернівецької області. – Ф.1. Крайове управління. Оп.2. – Спр. 16. – Арк.1, 7, 12, 18.

⁷³ Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809-1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. – С. 254.

Екатерина ВАЛЯВСКАЯ (Черновцы)

ЭЛЕМЕНТЫ СВЕТСКОЙ ЖИЗНИ В АВСТРИЙСКОЙ БУКОВИНЕ (1774–1815)

В статье рассматривается проникновение на Буковину современных форм публичности и их административный контроль как результат социокультурных преобразований в первых десятилетиях австрийского периода правления.

Ключевые слова: Габсбургская монархия, светская жизнь, роскошь, Буковина, Черновцы, балльный порядок.

Kateryna VALIAVS'KA (Chernivtsi)

ELEMENTS OF HIGH LIFE IN THE AUSTRIAN BUKOVYNA (1774–1815)

The article deals with the penetration of Bukovina modern forms of publicity and administrative control as a result of social and cultural transformation in the first decades of Austrian period.

Keywords: Habsburg monarchy, high life, luxury, Bukovina, Chernivtsi, ballroom order.

УДК 94(477)«1776/1779»

Тарас ПРОКОП
(Чернівці)

РЕФОРМАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ П. РУМ'ЯНЦЕВА-ЗАДУНАЙСЬКОГО НА ПОСАДІ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА МАЛОРОСІЇ

У статті проаналізовано реформи, проведені П. Рум'янцевим на посаді генерал-губернатора Малоросії (Лівобережної України). Автором висвітлено реформаційні процеси, які сприяли інтеграції Лівобережної України в загальноімперську російську систему управління, а також показано ставлення української шляхти до російського намісника.

Ключові слова: Лівобережна Україна, П. Рум'янець-Задунайський, Катерина II, Малоросійська колегія, реформи, ліквідація автономії.

У період правління імператриці Єлизавети Петрівни Лівобережна Україна користувалась досить широкою автономією в межах Російської імперії. Очолював Гетьманщину освічений і обдарований К. Розумовський, який зробив чимало для розвитку цієї землі. Проте така ситуація тривала недовго, оскільки після зайняття престолу Катериною II розпочався процес ліквідації української автономії. Спершу було ліквідовано гетьманщину, як державну структуру, а згодом почалась поступова інтеграція всіх владних органів у загальноімперську систему. Для здійснення інтеграції та управління українськими землями було створено Малоросійську колегію, а її президентом призначено графа П. Рум'янцева-Задунайського, який став реалізатором планів Катерини II.

В історичних працях, присвячених історії України другої половини XVIII ст., велика увага зосереджується на постаті Катерини II, але при цьому недостатнім є висвітлення постаті П. Рум'янцева-Задунайського, який був безпосереднім виконавцем волі імператриці. Тому нині достеменно невідомо повністю, яку роль зіграв ставленик російської імператриці в процесі знищення української автономії та й взагалі в історичному розвитку Лівобережної України. Був він тільки виконавцем волі Катерини II, чи проводив реформи з власної ініціативи, мав він власне бачення на управління краю, чи був тільки послідовником ідей імператриці та, врешті-решт, якою була його роль в історії України другої половини XVIII ст. Пропоноване дослідження – спроба дати відповіді на ці запитання, що, в свою чергу, дасть можливість об'єктивно оцінити російсько-українські відносини в історичному аспекті, а також показати місце П. Рум'янцева-Задунайського в історії України. В рамках дослідження реформ П. Рум'янцева-Задунайського автор спробує дати оцінку ставлення російського царату до українців Лівобережжя, а також визначити вплив проведених реформ на по-

дальший розвиток Лівобережної України. Окрім того, автор намагався в статті показати і ставлення населення Лівобережжя до політики П. Румянцева-Задунайського. Виходячи з вищезазначеного, тему можна вважати актуальною.

Об'єкт дослідження – становище Лівобережної України в перехідний період від автономії Гетьманщини до її повного злиття з російською імперською системою.

Предмет дослідження – реформаторська діяльність П. Румянцева на посаді генерал-губернатора Малоросії.

Мета роботи – на основі комплексного аналізу історіографії та опублікованих джерел дослідити місце і роль графа П. Румянцева в реформаційних процесах другої половини XVIII ст., що знаменували повну ліквідацію автономії Гетьманщини і вхідження її до складу Російської імперії.

В дослідженні ставляться такі завдання:

– проаналізувати суть реформ, що проводилися на Лівобережній Україні під проводом П. Румянцева;

– дослідити роль П. Румянцева в процесі інкорпорації українських земель у всеросійську систему управління;

– з'ясувати ставлення козацької старшини та українських селян до інкорпораційних процесів та політики, яку здійснював П. Румянцев-Задунайський щодо українських земель.

Географічні рамки дослідження – територія Лівобережної України, а саме колишня Гетьманщина, яка включала Чернігівщину, Новгород-Сіверщину та Київщину.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1764 по 1789 рр., тобто від призначення П. Румянцева-Задунайського президентом Малоросійської колегії до його усунення з цієї посади.

В історичній науці П. Румянцев-Задунайський здебільшого розглядався як військовий діяч і зовсім мало уваги зосереджувалось на його адміністративній діяльності, хоча він відіграв важливу роль в історії України другої половини XVIII ст. Та незважаючи на це, в історіографії є праці, в яких можна простежити діяльність Румянцева на посаді генерал-губернатора Малоросії. Вагоме місце в дослідженні цього періоду посідають роботи істориків народницького спрямування, які розглядали козацьку еру як період боротьби мас за свободу і соціальну справедливість проти експлуатації українського населення. Зокрема О. Лазаревський, який відкрив «Опис Малоросії», зроблений П. Румянцевим. Цей дослідник в основному зосереджувався на питаннях соціальної історії. Його найвідомішою працею є «Опис старої Малоросії»¹. До представників цього напрямку належить і М. Стороженко², який описуючи історичну долю козацтва, вважав 1764 рік переломним між епохою зовнішнього політичного з'єднання Гетьманщини з російською державою і епохою повного поглинан-

ня Гетьманщини Російською імперією. Чи не єдиною працею, яка стосується винятково діяльності П. Румянцева та Другої Малоросійської колегії, є робота Г. Максимовича «Діяльність Румянцева-Задунайського по управлінню Малоросією». Він розглядав колегію як особливу форму правління Україною, яка, на його думку, уже існувала у 1734–1751 рр., а Катерина II не ввела нічого нового, тільки збільшила кількість членів колегії, змінила порядок засідань і зрівняла в правах українських і російських чиновників.³

На початку XX ст. погляди істориків щодо Гетьманщини набувають нових форм. Вони відкинули ідеї народників і виробили нову «державницьку» школу. В працях дослідників цього періоду вже домінує переконання про Гетьманщину як незалежне державне утворення. Звичайно, основну увагу вони зосереджували на ранньому періоді історії Гетьманщини, певну увагу приділяли процесу ліквідації інституту гетьманства, проте в їхніх працях містилося мало інформації стосовно діяльності Другої Малоросійської колегії. В своїй основі вони досліджували приклади опору імперській політиці.

В радянський період питання ліквідації автономії Гетьманщини фактично не висвітлювалось. Дослідження цього періоду радянськими істориками обмежувалось питаннями соціального незадоволення, а також активно пропагувалася ідея спільності українського і російського народу. Тільки в умовах лібералізації комуністичного режиму в Україні до проблеми Другої Малоросійської колегії та генерал-губернаторства П. Румянцева звернувся О. Путро. В своєму дослідженні «Лівобережна Україна в складі Російської держави в другій половині XVIII ст.» він показав процес перетворення козацької старшини в дворянство та закріпачення селянсько-козацьких мас. О. Путро розкрив сутність старшинської панівної верхівки, а також простежив юридичне оформлення кріпосних відносин того періоду⁴.

Проблема інтеграції Гетьманщини в імперську структуру Росії цікавили і діаспорних істориків, Д. Дорошенка, А. Яковлева та ін. Та найбільшої уваги серед діаспорних істориків заслуговує праця З. Когута «Російський централізм і українська автономія: ліквідація Гетьманщини 1760–1830»⁵. В цій праці детально проаналізований процес інкорпорації український владних та соціальних структур у всеросійську адміністративну систему. Автор аналізує політичні, соціальні та економічні зміни, які відбувались з підвладними Російській імперії українськими землями. Вагомий внесок був зроблений О. Оглобліним, який в своїй праці «Люди старої України» показав опозиційність української козацької старшини до імперської політики російських царів.⁶

У сучасній українській історіографії відсутні праці, які стосуються генерал-губернаторської діяльності П. Румянцева. Це питання згадується

лише опосередковано в більш загальних дослідженнях. Таким чином, на сучасному етапі розвитку історичної науки в Україні є велика потреба в розробці нових досліджень, які дозволили б висвітлити всі аспекти діяльності П. Рум'янцева на посаді генерал-губернатора Малоросії.

Для написання статті використано широкий спектр джерел різних видів. У першу чергу до уваги бралися різного роду настанови, накази та маніфести, які видавала імператриця Катерина II. До них належать такі документи, як «Маніфест імператриці Катерини II»⁷, «Настанови дані П. Рум'янцеву, при призначенні його малоросійським генерал-губернатором»⁸ та ін. Чимало інформації можна почерпнути і з джерел епістолярного жанру, як наприклад, з такого джерела, як «Листи Катерини II до А.В. Олсуф'єва»⁹ та ін. Безпосередньо про діяльність П. Рум'янцева на посаді генерал-губернатора можна дізнатися з ділових документів: «Акти по управлінню Малоросії гр. П.А. Рум'янцева за 1767 р.»¹⁰, «Доповідь графа П. Рум'янцева про різні дії з управління Малоросією».¹¹

В період правління імператриці Єлизавети Гетьманщина, яку очолював К. Розумовський, користувалася широкою автономією. Ситуація докорінно змінилася, коли престол зайняла Катерина II. На початку свого правління вона діяла дуже обережно і повільно, але згодом з все більшою швидкістю і силою запроваджувала свої реформи.

В основі програм Катерини II лежала мета створення унітарної держави. Оскільки діяльність уряду мала базуватись «на засадах розуму», або універсальних принципах, його закони та інститути повинні були однаково добре служити для всіх суб'єктів імперії, незалежно від того, де вони розташовувались. Національним особливостям імператриця не надавала великого значення, вважалося, що вони просто відображають різницю у рівнях розвитку. Катерина II вірила, що з адміністративною інтеграцією та більш однорідним розвитком регіональні відмінності зникнуть. Отож кінцевою метою мала бути інтеграція всіх підвладних російській імперії земель в адміністративно-економічному, інституціонально-соціальному та культурному плані.¹²

Після усунення від влади К. Розумовського Катерина II передала управління Гетьманщиною Малоросійській колегії. Президентом колегії був призначений граф П.А. Рум'янцев. У жовтні 1764 р. Катерина II наказала своєму секретареві Олсуф'єву на підставі власних зауважень розробити інструкції для генерал-губернатора Гетьманщини. Імператриця жорстко критикувала адміністративну та судову систему Гетьманщини, неприпустимим вона вважала злиття військової й адміністративної влади. Катерина II говорила про Гетьманщину: «Там вкорінилося багато безпорядків, безглузде злиття управління військового і цивільного від незрозумілості чужих законів і прав: суди і розправи, безкіне-

чні несправедливості і утиски, самостійне узаконення деяких видуманих привілеїв і свобод, а реальних часте і велике зловживання, що є дуже шкідливо як для людей, так і для володарів».¹³ В інструкції імператриця доручала Рум'янцеву звернути особливу увагу на забороні переходу селян з місця на місце і проведення нової ревізії. Основним же завданням Рум'янцева мало стати: «усунення того антагонізму, який існує між двома народами»¹⁴.

Вже через 40 днів після свого приїзду в Глухів граф відправив імператриці звіт про стан справ у Гетьманщині. В документі йшлося про стан міст, промисловості, сільського господарства, про багаті володіння церков, про погану систему освіти, про те що всі містечка і села перебувають у приватних руках. Граф рекомендував забрати їх в державну власність. Також Рум'янцев наголошував на незручності існування запорозької печатки і пропонував запровадити нову, детально описуючи її. Разом з тим він вказував на зловживання владою полковників і сотників й рекомендував замість одного генерального суду створити два, один в Ніжині, а другий в Лубнах; залишити земські суди і приєднати до них міські суди. Полковників, сотників і отаманів пропонував залишити тільки як військових начальників. П. Рум'янцев склав список із власними пропозиціями Катерині II, як от: організація поштової служби, реорганізація української артилерії, виробництво пороху, призначення чиновникам замість земельних наділів сталої платні, створення військової академії, навчального закладу для благородних дівичь і двох університетів, заснування державного шпиталю, реорганізація системи судочинства, секуляризація майна української церкви. Незважаючи на те, що багато з цих пропозицій були досить слушними і в повній мірі відповідали духу просвітницького абсолютизму, Катерина II більшість з них відкинула, або передала на розгляд інших комісій, а підтримала лише пропозицію про організацію поштової служби¹⁵.

Рум'янцев протягом чотирьох місяців об'їздив землі свого підпорядкування і під час цього об'їзду зібрав чимало донесень, в яких містилося багато скарг на утиски і несправедливість з боку старшини. Проаналізувавши всі отримані дані, граф склав загальну картину щодо підпорядкованих його правлінню земель та населення¹⁶. Користуючись цими відомостями, а також отриманими настановами від Катерини II і Теплова, граф П. Рум'янцев почав втілювати в життя реформи.

Спершу 1765 р. Рум'янцев наказав провести генеральний опис усієї Гетьманщини: кількості землі, людності, худоби, підприємств і т. д. Протягом трьох років проводився цей опис, який викликав хвилювання селян, оскільки вони побоювались, що облік їхнього майна призведе до підвищення податків. 1767 р. ревізію закінчено. Було складено кілька тисяч грубих томів з вищезазначеними да-

ними, але вони так і не були використані на практиці¹⁷.

Рум'янцев зосередився на реформуванні адміністративної, військової, судової та освітньої систем. Оскільки Катерина II не схвалила пропозиції графа щодо суттєвої зміни судочинства, в цій сфері не вдалося провести масштабних реформувальних дій. До Генерального військового суду – найвищого суду Гетьманщини призначалися дванадцять суддів, яких обирали щороку по одному від кожного полку, а також двох генеральних контролерів. Рум'янцев змінив склад суду, зробив його постійним, оплачуваним органом, до якого входили два генеральних контролери та три – п'ять додаткових членів. Для збільшення ефективності роботи суду генерал-губернатор на допомогу позивачам призначив державних адвокатів¹⁸.

Рум'янцев як військова людина провів чимало заходів у справі організації війська. Після запровадження нового адміністративного поділу постала проблема зміни структури війська, оскільки полки і сотні вже не відповідали новим адміністративним одиницям. Рум'янцев схилився до думки, що попередні дев'ять полків у військовому плані слід замінити десятьма регулярними полками, які повинні були складатися з козаків за вибором, які повинні були займатися тільки військовою справою. Козаки розприділялись по полках і ротах у відповідності до місця проживання і, що дуже важливо, козацька старшина була прирівняна в правах з командуванням регулярної російської армії. Рум'янцев сподівався, що цими діями він зможе поступово перетворити ці війська в регулярні, щоб вони завжди були напоготові у випадку початку війни. Проте якщо здійснення реформ Рум'янцева прагнув проводити поступово без особливої метушні, то імператриця займала зовсім іншу позицію, бажаючи здійснювати їх швидко¹⁹.

Катерина II хотіла якнайшвидше створити регулярне військо, яке б складалося з місцевих жителів за зразком, прийнятим в Російській імперії. Першим кроком у цьому напрямку була затверджена 24 жовтня 1775 р. доповідь військової колегії про перетворення трьох вільнонайманих українських полків у регулярні. В 1783 р. був виданий наказ військової колегії про реформу дев'яти українських козацьких полків: набрати з українських козаків десять регулярних кавалерійських полків. У кожному полку повинно було бути по шість ескадронів, в кожному ескадроні 138 чоловік, загалом у полку 828 чоловік. Термін служби становив шість років, кожний сьомий рік склад полку повинен був оновлюватись. Офіцери повинні були набиратися з представників української старшини за погодженням вищого військового начальства²⁰.

Подібно до гетьмана Данила Апостола, який для усталення норм землеволодіння провів у 1729–1731 рр. «генеральне слідство про маєтності», Рум'янцев у 1765–1767 рр. організував нову ревізію

землеволодіння, а її висліди створили цілий статистичний архів з поверх 1000 фоліантів зібраних протоколів, що хоч і не були використані Рум'янцевим, залишилися неоціненим історичним матеріалом для дослідження економічного стану України в другій половині XVIII ст.²¹ Обмеження свободи селян цілком відповідало бажанням старшини. На це вказує звернення, з яким у 1775 р. звернулося до Рум'янцева шляхетство Миргородського, Прилуцького, Полтавського і Стародубського полків. В цьому зверненні воно просило зрівняти його в усіх правах з російським дворянством і заборонити селянські переходи. Однак не вся українська старшина була солідарна в цьому питанні²².

Надзвичайно важливою подією в історії не тільки України, але й цілої Російської імперії після скасування гетьманства було скликання Катериною II Комісії для укладення нових законів. Під впливом «просвітницької філософії» XVIII ст. вона проголошувала в маніфестах, що ставить метою свого правління встановити в імперії лад, який забезпечував би добробут, свободу та щастя всіх підданих. Одним із перших кроків для встановлення нового ладу і було скликання Комісії 1767 р.²³

Насамперед імператриця видала «Наказ» Комісії, який надіслала для ознайомлення прихильникам просвітництва. Депутатів до Комісії обирала уся вільна людність, крім, звичайно, кріпаків, отже шляхта, духовенство, міщани та козаки. Це мав бути свого роду парламент із законодавчими функціями. Населення України поставилося до справи з зацікавленням, сподіваючись довести урядові про свої бажання. Відбувалися станові збори, на яких обирали депутатів та обговорювали дані їм «накази»²⁴.

Виборчі права не були однакові для всіх: шляхетство, духовенство, міщани, козаки обирали депутатів безпосередньо, а військові обивателі проводили триступеневі вибори. В Гетьманщині вибори позначилися кількома несподіваними інцидентами. Так, на зборах ніжинського та батуринського шляхетства було ухвалено рішення щодо прохання про дозвіл обрання гетьмана. Лідером шляхетства виступив підкоморій Григорій Долинський.²⁵ Рум'янцев вживав різних заходів, щоб вплинути на автономістів, але не мав успіху. Тоді він відрядив бунчукового товариша Олександра Безбородька та секретаря Малоросійської колегії, які привезли інший наказ, нібито укладений цим шляхетством. Шляхетство одноголосно ухвалило, що вони будуть захищати старий наказ, також ними було обрано депутата, ним став Г. Долинський. Це викликало гнів П. Рум'янцева. Він скасував обрання Долинського, а на виборців наклав грошову кару в сумі 550 карбованців. Всіх виборців було позбавлено урядових посад, наказано надалі не призначати їх на жодні посади. Крім того, всіх обраних депутатів віддано під суд, який провадився найбрутальнішим способом. Вирок був жорстокий: 11 осіб засуджено до смертної кари,

решту – на довічне ув'язнення. Катерина II помилювала всіх засуджених, оскільки вона позиціонувала себе як ліберальна правителька²⁶. Ця справа набула широкого розголосу в Україні, а протест Долинського та його товаришів проти поводження з ними російської адміністрації розходився у копіях по всій Україні.

Чи не єдиною реформою, яка була запропонована особисто П. Румянцевим, стало запровадження пошти. Хоча пошта в Україні існувала ще за часів Б. Хмельницького, та вона обслуговувала потреби виключно Москви і місцевої адміністрації, вона не використовувалась для всезагального використання²⁷. Поштова система була малоефективна, наприклад, указ імператриці посланець привозив до Генеральної військової канцелярії, яка розповсюджувала його з допомогою кур'єрів серед підлеглих²⁸. Пошта була потрібна Румянцеву для ефективного управління краю і саме від неї залежала швидкість виконання поставлених завдань, тому однією з перших проблем для графа постала організація поштової служби.

Положення щодо організації поштової служби складалося з 20 пунктів, якими визначалися основні зміни. Згідно з новою системою поштової організації, яка діяла з 1765 р. існувало 9 поштових маршрутів довжиною понад 2358 верст (1 верста = 1066,8 м), 72 поштових станцій, 15 регіональних начальників, 165 поштарів і 300 коней²⁹. Після скасування української автономії поштова служба перейшла в підпорядкування Російської імперії³⁰.

Отже, після приходу до влади в Російській імперії Катерини II почався інтенсивний процес інтеграції земель Лівобережної України у владні структури імперії. Під впливом Просвітництва і концепції добре зорганізованої поліцейської держави Катерина II намагалась досягнути більшого контролю над провінціями, раціоналізувати та збільшити прибутки держави, принести своїй імперії прогрес, просвітництво і добробут. Перешкодою в запровадженні цього імператриця бачила існування автономії Гетьманщини, ліквідація якої стала першочерговим завданням для її адміністрації, а реалізатором цього завдання було призначено П. Румянцева-Задунайського.

Призначений генерал-губернатор провадив рішучу централістичну політику російського уряду щодо Гетьманщини. За його ініціативи було проведено реформи козацької служби, податкової і поштової системи, а також генеральну ревізію економічного стану населення Гетьманщини. П. Румянцев фактично всі кроки узгоджував з імператрицею або її прибічниками і вже з 1764 р. все управління було зосереджено в руках імперських бюрократів, хоча й офіційно Гетьманщина все ще користувалась багатьма правами.

Політика П. Румянцева викликала велике незадоволення з боку української шляхти, це незадоволення часто викликало відверту ворожнечу між

сторонами. Фактично повне підпорядкування Гетьманщини російському уряду відбулося після запровадження провінційної реформи 1782 р. Внаслідок цієї реформи були ліквідовані українські адміністративна, фінансова і судова система. Почався наступ і на духовне життя українців, церква втратила свої багатства і залишки будь-яких місцевих особливостей.

Проте інтеграція проводилася не тільки на владному рівні, але й серед населення. Катерина II прагнула зробити українців своїми вірними підданими, тому вона в своїх настановах П. Румянцеву вказувала на те, що він повинен зробити все для того, щоб своїми діями здобути прихильність населення, щоб вони прагнули самі бути частиною російського народу. Та серед української шляхти все ще було багато прихильників української автономії, які чинили опір інтеграційним діям генерал-губернатора.

Однак українська шляхта не могла представити сильну опозицію імперській політиці, й тому Катерині II та П. Румянцеву вдалося інтегрувати Гетьманщину до складу Російської імперії. Все це призвело з часом до різкого занепаду національної свідомості українського населення, яке більше бачило себе в великодержавній, імперській структурі. А ідея автономії користувалась все меншою популярністю.

¹ Лазаревский А. Описание старой Малоросии / А. Лазаревский. – К., 1888 – 1902. – 256 с.

² Стороженко Н. Реформи в Малоросии при графе Румянцеве / Н.В. Стороженко. – К., 1891. – С.27.

³ Максимович Г. Деятельность Румянцева-Задунайского по управлению Малороссией / Г. Максимович. – Нежин, 1913. – С. 62.

⁴ Путро А.И. Левобережная Украина в составе Российского государства во второй половине XVIII века / А.И. Путро. – Київ: Вища школа, 1988. – 140 с.

⁵ Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830/ З. Когут. – К.: Основи, 1996. – С. 102.

⁶ Оглоблин О. Люди старої України / О. Оглоблин. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1959. – 327 с.

⁷ Манифест імператриці Катерини II // Киевская старина. – 1882 – №5. – С. 308-315.

⁸ Наставление, даное графу Петру Румянцеву, при назначении его малороссийским генерал-губернатором // Сборник Императорского исторического Общества. – С.-Петербург, 1871. – Т. 7. – С. 376 – 391.

⁹ Письма Катерини II к А.В. Олсуфьеву // Русский архив. – 1863. – Т. 2. – С. 391-470.

¹⁰ Акты по управлению Малороссиєю гр. П.А, Румянцева за 1767 г. / Под ред. М.Ф. Владимирского-Буданова// Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – 1891. – Т. 5. – Ч.3. – С. 93-136.

¹¹ Доклад графа П. Румянцева о разных мероприятиях по управлению Малороссиєю и собственоручные решения Катерини II //Сборник Руского исторического общества. – С. Петербург, 1872. – Т. 10. – С. 9–21.

¹² Когут З. Вказ. праця. – С. 78.

¹³ Письма Катерини II к А.В. Олсуфьеву. – С. 398.

¹⁴ Лазаревский А. По поводу ста лет от смерти гр. П.А. Рум'янцева // Киевская старина. – 1896. – №12. – С. 378.

¹⁵ Доклад графа П. Рум'янцева. Указ. соч. – С. 9 – 21.

¹⁶ Максимович Г. Деятельность Рум'янцева-Задунайского. Указ. соч. – С. 62.

¹⁷ Генеральная опись Малороссии // Киевская старина. – 1883. – №11. – С. 402-432.

¹⁸ Акты по управлению Малороссиєю гр. П.А. Рум'янцева. Указ. соч. – С. 93-136.

¹⁹ Распоряжение графа П.А. Рум'янцева по управлению Малороссиєю // Черниговские губернские ведомости. – 1888. – №12. – С. 4; №13. – С.4; №23. – С.4; №25. – С.4; №33. – С.4.

²⁰ Реформы в Малороссии при гр. Рум'янцеве // Киевская старина. 1891. № 8. – С.478-493; № 9. – С.459.

²¹ Стороженко Н. Указ. соч. – С.27.

²² Архив Малороссийской коледи при Харьковском университете // Киевская старина. – 1882. – №1. – С. 193-198.

²³ К истории Екатерининской комиссии для составления проекта нового уложения // Киевская старина. – 1885. – №9. – С.14-17.

²⁴ К истории Екатерининской комиссии. Указ. соч. – С.28.

²⁵ Наказы малороссийским депутатам 1767 г. // Киевская старина, приложение – 1888. – № 1–5, 8–12; 1889. – № 1–3.

²⁶ Лазаревский А. По поводу ста лет от смерти гр. П.А.Рум'янцева. Указ. соч. – С. 380.

²⁷ Максимович Г. Указ. соч. – С. 98.

²⁸ Когут З. Вказ. праця. – С. 123.

²⁹ Максимович Г. Указ. соч. – С. 223.

³⁰ Когут З. Вказ. праця. – С. 134.

Тарас ПРОКОП
(Черновцы)

РЕФОРМАТОРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ П. РУМЯНЦЕВА-ЗАДУНАЙСКОГО НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ

В статье проанализированы реформы, проведенные П. Румянцевым на посту генерал-губернатора Малороссии (Левобережной Украины). Автором рассмотрены реформаторские процессы, способствовавшие интеграции Левобережной Украины в общеимперскую российскую систему управления, а также показано отношение украинской шляхты к российскому наместнику.

Ключевые слова: Левобережная Украина, П. Румянцев-Задунайский, Екатерина II, Малороссийская коллегия, реформы, ликвидация автономии.

Taras PROKOP
(Chernivtsi)

REFORM EFFORTS OF P. RUMYANTSEV-ZADUNAYSKYY AS GOVERNOR-GENERAL OF MALOROSSIA

In this article author made analysis of the reforms carried out by P. Rumyansev as a head of Malorussian collegium. The author has examined the concept of integration of Ukrainian lands into wholeimperial management system and also shows attitude of the Ukrainian gentry in relation to P. Rumjansev.

This paper analyzes the reforms carried by P. Rumyantsev as Governor-General of Malorossia. The author highlights the processes of integration of Ukrainian lands into Russian Empire management system, and shows the relationship of Ukrainian nobility to P. Rumyansev.

Key words: Leftbank Ukraine, P. Rumyansev, Catherine II, Malorussian Collegium, reforms, the elimination of autonomy.

УДК 94(477)«17/18»

Оксана ГУЧКО
(Чернівці)

СТАН МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ БУКОВИНИ (кінець XVIII ст. – перша половина XIX ст.)

У статті йде мова про стан медичної допомоги населенню Буковини у зазначений період. Акцентована увага на проблемі становлення регіональної медицини, що пов'язана з розвитком таких її складових, як медичне обслуговування буковинців, становлення та розвиток перших лікарень, санітарний благоустрій м. Чернівці та ін.

Ключові слова: Буковина, медицина, шпиталь, лікар, народна медицина, епідемії, аптека, ліки.

Вдосконалення та прогрес системи охорони здоров'я населення сучасної України вимагає аналізу історичного досвіду розвитку медицини та медичної допомоги населенню краю.

Здоров'я завжди було і залишається найважливішою життєвою цінністю людини. Важко хронологічно визначити, коли виникла медицина, але той факт, що потреба в медичній допомозі виникла з появою людської спільноти, безперечний. Стан медичної допомоги у суспільстві залежав від соціального ладу, рівня продуктивних сил, від розвитку наук, змін світогляду. Вивчення минулого медицини дає змогу простежити в історичній послідовності, як змінювалися зміст медичних знань, спрямованість медичної діяльності. Минуле медицини дає правильне уявлення про те, як виникли й нагромаджувалися навички розпізнавання захворювань, уміння лікувати їх та запобігати їм.

Однією з цікавих і малодосліджених сторінок історія є історія медичної допомоги населенню Буковини наприкінці XVIII ст. – у першій половині XIX ст. Система охорони здоров'я у цьому краї уже ставала предметом зацікавленень науковців. Однак досі маловивченою залишається проблема становлення регіональної медицини, що пов'язана з розвитком таких її складових, як санітарний благоустрій міста, медичне обслуговування буковинців, становлення та розвиток перших лікарень, та ін.